

UDK 77:37:069(497.4Ljubljana)
1.02 pregledni znanstveni članek
Prejeto: 12. 10. 2022

Mateja Ribarič*

Fototeka v Slovenskem šolskem muzeju *Photo library at the Slovenian School Museum*

Izvleček

V članku predstavimo eno od osnovnih dejavnosti Slovenskega šolskega muzeja: opravljanje javne službe, ki vključuje delo z gradivom in predstavljanje šolske kulturne dediščine javnosti. Sem spada zbiranje, dokumentiranje in digitaliziranje muzejskega gradiva, glede na zbiralno politiko muzeja. V nadaljevanju predstavimo posamezne zbirke fototeke: zbirko fotografij, zbirko starih razglednic s šolsko tematiko in avdiovizualno zbirko, ki obsega več podskupin.

Abstract

The article presents one of the basic activities of the Slovenian School Museum: performing a public service that includes working with material and presenting heritage to the public. This includes collecting, documenting and digitalising museum material, in line with the museum's collecting policy. There follows a presentation of individual photo library collections: of photographs, of old postcards with a school theme, and an audio-visual collection, which is comprised of a number of sections.

Ključne besede: fototeka, fotografija, razglednica, avdiovizualno gradivo, zgodovina šolstva, medij, digitalizacija

Keywords: photo library, photograph, postcard, audio-visual material, history of schooling, medium, digitalisation

V Slovenskem šolskem muzeju¹ zbiramo, dokumentiramo, hranimo, promoviramo, razstavljamo in s pedagoškimi programi populariziramo muzejske predmete in drugo zgodovinsko gradivo, ki dokumentira šolske dogodke in kaže razvoj šolstva ter pedagogike na območju Slovenije in slovenskega šolstva v zamejstvu in po svetu od začetkov do danes. Pomembna naloga muzejev je opravljanje javne službe, ki vključuje delo z gradivom in predstavljanje dediščine javnosti: zbiranje in dokumentiranje gradiva, ki pride v muzej (evidentiranje, akcesija, inventarizacija) in digitalizacijo gradiva (fotografiranje, skeniranje). V procesu dokumentacije muzejskega gradiva kustos za določeno zbirko vsak mu-

* prof. zgodovine in sociologije, muzejska svetovalka, SŠM Ljubljana, e-pošta: mateja.ribaric@solskimuzej.si

¹ V nadaljevanju SŠM.

zejski predmet najprej evidentira, nato pa ga z vidika zbiralne politike muzeja uvrsti in vpiše v akcisijsko knjigo, inventarno knjigo in ga digitalizira. Od leta 2010 predmete vpisujemo v elektronsko inventarno knjigo z računalniškim programom Galis. Pri izboru predmetov za uvrstitev v muzejske zbirke po načelih zbiralne politike je v prvi vrsti pomemben čas nastanka predmeta, njegova pomembnost z zgodovinskega, etnološkega, tehničnega vidika, njegova številnost in zastopanost, posebnost izdelave predmeta in uporabe materiala. Drugi kriteriji so še: ohranjenost predmeta, razpoložljivi viri informacij o predmetu, njegova zgodba, izdelovalci, osebnosti, povezane s predmetom. Predmete naj bi zbirali po kriterijih količine (razširjenost, tipičnost), kakovosti (tehnološki ali oblikovalski dosežek) in novitete ali izginjanja.²

Z vidika sedanjosti in prihodnosti so nujno potrebni sodobni načini hranjenja in prezentiranja ter interpretiranja dediščine javnosti. Govorimo o digitalizaciji, virtualizaciji, internetizaciji (v pomenu povezljivosti) kulturne dediščine ter uporabi sodobnih tehnologij pri tem. Digitalizacija je nujen korak, ki ga delajo kulturne institucije, da bi ohranile, valorizirale in naredile kulturno dediščino dostopno zunanjim uporabnikom. Pri tem moramo biti pozorni na tri osnovne aktivnosti, ki so ključne za ustvarjanje, uporabo in vzdrževanje digitalne dediščine. To so: postopek in način digitalizacije, dostop do informacij ter ohranjanje za naslednje rodove.³ Tudi v SŠM si prizadevamo, da bodo naše zbirke z digitalizacijo čimprej postale dostopne javnosti tudi na spletu (spletna stran SŠM, Museums.SI, Europeana).

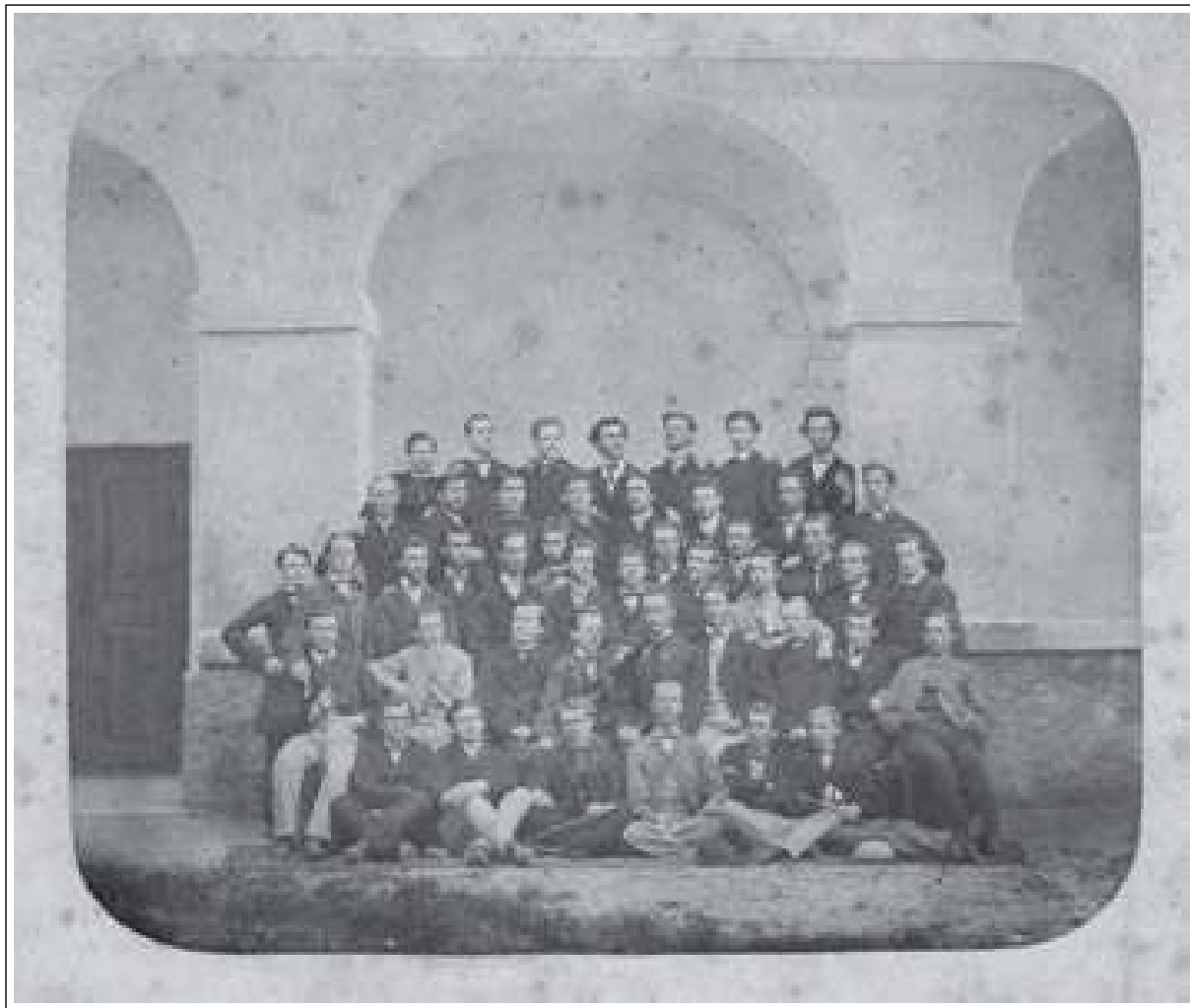
V nadaljevanju bomo predstavili fototeko SŠM, ki obsega tri zbirke: zbirko fotografij, zbirko starih razglednic s šolskimi motivi in avdiovizualno zbirko.

Zbirka fotografij s šolsko tematiko

Fotografija že od svojega nastanka spremlja človeka. Fotografije so tipično spominsko gradivo, ki je že vnaprej opredeljeno za (dokumentiran) spomin. Spomini na šolo, sošolce, učence in učitelje na fotografijah so vedno vzbujali veliko zanimanja. Z razvojem fotografije ob koncu 19. stoletja so fotografije šolskih stavb, skupinske fotografije učencev in učiteljev ter posamezne portrete za proučevanje šolske zgodovine postale eno najpomembnejših šolskih spominskih virov. Zdaj spremenjene šolske stavbe in spremenjeni obrazi oseb obujajo spomine na šolske

2 http://www.ssolski-muzej.si/files/LDN/ldn_fn_ss780m_2021_podpisan.pdf (pridobljeno 11. 10. 2022)

3 Mateja Ribarič, Photography, Postcard and Audiovisual Digitized Collections at the Slovenian School Museum, predavanje, *Challenges for the school museums and history of education in a time of globalization and digitization*, 19th symposium for school museums and history of education collections, 2019, Copenhagen, Denmark.

Dijaki Cesarsko-kraljeve višje realke Ljubljana, 1866/67, čb fotografija.

dni, ki jih v življenje vedno znova privabljajo fotografije in na različne načine govorijo o teh časih.⁴

Med naštetimi zbirkami sodi zbirka fotografij s šolsko tematiko med najstarejše. Nastajati je začela kmalu po ponovnem nastanku muzeja leta 1938 kot posledica obsežne muzejske razstavne, raziskovalne in dokumentacijske dejavnosti. Istega leta je Kraljevska banska uprava dravske banovine izdala navodila za kratek oris zgodovine in razvoja šole ter za zbiranje muzejskega gradiva. Tako je stekla prva večja akcija pošiljanja dokumentacijskega gradiva v muzej in med poslanim gradivom je bilo veliko fotografij šolskih stavb.⁵ Po letu 1945 se je zbirka večala z vsako novo razstavo, ko je na terenu stekla akcija zbiranja fotografij na določeno temo. Zbirka obsega stare originalne fotografije, reprodukcije, dokumentarne in digitalne posnetke. Največ fotografskega gradiva je bilo

4 *Spomini na šolo, Šolski dnevi in kar me spominja nanje* (ur. Branko Šuštar), Ljubljana 1997, razstavni katalog 61, str. 20.

5 Mateja Ribarič, Dokumentacijska zbirka, Zbirke SŠM v zadnjih letih, *Šolska kronika: zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, Ljubljana 1998, str. 36.

Slavnostna otvoritev poslopja OŠ Muršček, 28. avgusta 1953, čb fotografija.

pridobljenega s preslikavami originalnih fotografij, ki so nam jih posredovali posamezniki, precej smo jih dobili tudi v sorodnih inštitucijah. Fotografsko gradivo prihaja s celotnega slovenskega ozemlja pa tudi iz zamejstva in izseljenstva.

Zbirka je krajevno in motivno raznolika. Po tematiki in krajevno jo delimo na več skupin: šolske stavbe, skupinske fotografije učiteljev in učencev, portreti učiteljev, šolski razredi in šolska oprema, ekskurzije in šolski izleti. Največ je fotografij šolskih stavb, manj pa fotografij iz šolskega življenja (skupinske fotografije učencev, učiteljev, šolska oprema, učila, učenci v razredu, pri učenju, igri). Poleg glavnega motiva, ki mu je fotograf namenil pozornost, so na fotografijah številni drobni detajli, ki pomagajo pri datiranju fotografij. S pomočjo skupinskih fotografij v šolskih razredih proučujemo modo in priče v določenem obdobju. Vrednost fototeke je predvsem v vsebini posameznih posnetkov, saj so npr. številni objekti, ki so dokumentirani na fotografijah, edini dokaz o njihovem prvotnem obstoju.

Kronološko segajo fotografije od 2. polovice 19. stoletja do sedanjosti. V zadnjih nekaj letih je klasično fotografijo skoraj v celoti izpodrinila digitalna fotografija. Najstarejša originalna fotografija sega v šolsko leto 1866/67 (Dijaki Cessarsko-kraljeve višje realke Ljubljana, skupinska fotografija). V zbirki je najmanj fotografij iz obdobja konec 19. stoletja in prvih let 20. stoletja ter iz obdobja po letu 1945. Prav tako primanjkuje fotografij iz obdobja po 1980. Med motivi pa primanjkujejo predvsem fotografije notranjosti šol (šolska oprema, šolska kuhinja, malica, proslave, šolski prazniki). Zato si bomo prizadevali pridobiti fotografije predvsem iz teh obdobj in z manjkajočimi motivi. Prav tako si bomo prizadevali, da bodo fotografije z vseh območij Slovenije, zamejstva in izseljenstva. Pomembno je tudi, da so fotografije dobro dokumentirane in pripovedujejo zgodbo.

Fotografsko gradivo je namenjeno razstavnemu, raziskovalnemu, pedagoškemu in publicističnemu delu zaposlenih, na voljo pa je tudi številnim zunanjim uporabnikom za študijske in druge namene, saj se na ta način promovirata tako muzej kot tudi naša lastna kulturna dediščina. Fotografije iz zbirke so tako sestavni del vsake razstave v Slovenskem šolskem muzeju in tudi zunaj muzeja. Prav tako vizualno predstavljajo vsebino člankov v reviji muzeja Šolska kronika, zbornik za zgodovino šolstva in pedagogike. Sodelavci muzeja pa velikokrat uporabijo fotografije za vizualno predstavitev posameznih tem v svojih predstavitvah v PowerPointu na predavanjih in kongresih v Sloveniji in zunaj nje.

Zbirka šolskih fotografij šteje 7968 fotografij. V računalniški program Galis je vpisanih 5439 fotografij (ZF 1 do ZF 4087), v glavnem zbirka šolskih stavb osnovnih in srednjih šol, fakultet, dijaških in študentskih domov ter vrtcev na slovenskem ozemlju. V aksecijsko knjigo (v Excelu) pa je vpisanih 2529 fotografij, ki so bile do leta 2000 del razstavne zbirke. To so v glavnem originalne skupinske fotografije razredov, učiteljskih zborov in posameznikov, veliko pa je tudi reprodukcij, ki so se uporabljale za razstave. Ta del zbirke čaka na vpis v Galis in reinventarizacijo vpisa. Vse fotografije pa so že digitalizirane. Fotografije so shranjene v kovinskih predalnikih, kjer so zložene v papirnatih mapah po abecedi (fotografije šolskih stavb in portreti) ter po starih inventarnih številkah (fotografije razstavne zbirke) v depozitu (soba 12).

Velikokrat se srečujemo z dilemo, prevzeti ali ne fotografijo, ki ima pomanjkljive podatke za identifikacijo (ni navedenih osnovnih podatkov o lastniku oz. o ljudeh, ki jih prikazuje fotografija, ni kraja in datuma nastanka ...). To velikokrat otežuje razumevanje fotografije in nadaljnje delo pri uvrščanju fotografije v zbirko (ostane samo kot dokumentarna fotografija, ne moremo je inventarizirati niti uporabiti na razstavah ali v publikacijah).

Zbirka starih razglednic s šolskimi motivi

Z besedili, poštними žigi, znamkami in drugimi značilnostmi na križišču arhivske, likovne in fotografske dediščine so stare razglednice pomemben vir za kulturno zgodovino.

Zgodovina nastanka razglednic sega v začetek sedemdesetih let 19. stoletja v Nemčiji, predhodnica razglednice je bila dopisnica, prva izdana na Dunaju leta 1863. Prva slovenska razglednica je izšla v osemdesetih letih 19. stoletja. Na razvoj razglednic je zelo vplival tehnični napredek fotografije in tiska. Zato so razglednice izdelane v različnih tehnikah (litografije – te so najstarejše in tudi najdražje na trgu, črno-bele fotografije, barvne fotografije, ki so do dvajsetih let 20. stoletja nastajale na osnovi črno-belih in so jih ročno ali s pomočjo klišejev obarvali, po letu 1920 se je uporabljal offsetni tisk, ki se uporablja še danes).⁶

⁶ Več glej: Milan Škrabec, Šolstvo na Slovenskem in stare razglednice, *Hiše učenosti na Slovenskem na starih razglednicah* (ur. Mateja Ribarič), Ljubljana 2006, str. 8–9.

Postojna, Ljudska šola, barvna razglednica, odposlana ok. 1910, F. Kutin, Postojna

Zbirka starih razglednic s šolskimi motivi je ena redkih zbirk s to tematiko na Slovenskem. Med njimi so zelo dragocene, ki so na kartofilskem trgu zelo iskane, predvsem litografije šolskih motivov v Ljubljani in Kranju. Najstarejša razglednica v zbirki je iz leta 1899, črno-bela razglednica, na kateri je šolska stavba Višje realke v Ljubljani. Največ razglednic imamo iz obdobja AO, nato iz časa med obema vojnama. S pomočjo starih razglednic s šolskimi motivi odkrivamo stare šolske stavbe, ki jih danes več ni ali so bile na novo pozidane in spremenjene, nekatere zdaj služijo drugim namenom. Velikokrat je šolski motiv na stari razglednici tudi edini slikovni material določene šole.

Najznačilnejši motivi, ki jih iščemo in zbiramo, so: posamezne šolske stavbe, notranjost šol, učilnice, njihova opremljenost, telovadnice, šolska igrišča, šolski vrtovi, študentski in dijaški domovi, vrtci, skupinski posnetki učiteljev in učencev. Zanimiva so tudi pisna sporočila na razglednicah, ki nam včasih povedo kakšen zanimiv detajl o naslovniku, pošiljatelju, motivu na razglednici. Daleč največ je posameznih šolskih stavb; velikokrat so združene z drugimi pomembnimi stavbami v kraju, tudi kot panorama kraja.

Zbirka je nastala v zadnjih dvajsetih letih in šteje 702 razglednici s šolsko tematiko. V računalniški program Galis je vpisanih 606 starih razglednic s šolsko tematiko (od ZR 1 do ZR 606), na vpis v Galis jih čaka še 96, vse pa so digitalizirane. Muzej zbirko dopolnjuje v glavnem z odkupi, zato sodelujemo z več zasebnimi zbiralci in antikvariati. Zbirka starih razglednic je v štirih albumih v sobi 14a.

Objave starih razglednic s šolskimi motivi najdemo v reviji muzeja Šolska kronika, katalogih razstav, na stalni in občasni razstavah. Leta 2006 je muzej

Celje, Gimnazija, barvna razglednica, med obema vojnoma, založila Goričar in Leskošek, Celje.

pripravil iz te zbirke razstavo Hiše učenosti na Slovenskem na starih razglednicah, ob njej je izšel bogat katalog.⁷ Deset let kasneje sta nastala nova razstava in katalog z naslovom Šolske stavbe na Slovenskem v objemu stoletja, ki je obiskovalcem ponudila sočasen pogled v preteklost in sedanjost.⁸ Povpraševanje po razglednicah pa je tudi pri zunanjih strankah.

Avdiovizualna zbirka⁹

Hiter razvoj tehnike v 2. polovici 20. stoletja je močno vplival na način komuniciranja med ljudmi. Različni nosilci informacij so vplivali tudi na nove načine in koncepte izobraževanja. Za uspešno učenje so bile potrebne predvsem informacije, ki jih sprejemamo slušno in vizualno. To se je najdosledneje realiziralo v uporabi t. i. avdiovizualnih učnih sredstev v šestdesetih letih 20.

7 Mateja Ribarič, *Hiše učenosti na Slovenskem na starih razglednicah*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2006, razstavni katalog 89, 208 str.

8 Ciril Velkoverh in Polona Koželj: *Šolske stavbe na Slovenskem v objemu stoletja: razstava starih razglednic in novih fotografij stoletnih šolskih stavb*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2016, 63 str.

9 Povzeto po: Muzeji in avdiovizualno, E-zbornik: E-zbornik PDF za objavo(2).pdf (sms-muzeji.si), str. 56–62 (pridobljeno 11. 10. 2022)

Stereoskopske slike – Slap Peričnik

stoletja, ko se je na Slovenskem začela široka akcija za reformo pouka. Uvajati so se začela različna avdiovizualna pomagala, kot so radio, magnetofon, film, diafilm, diapozitivi, gramofonske plošče, televizija, po 1970 avdio kasete. Novosti so bile spričo novih zahtev in metod nujne, ustavilo pa se je ob vprašanju, kako vse te novosti v smotrni obliki pripraviti in jih tudi uporabljati v vsej naši šolski mreži. Kratka doba nastajanja in uporabe teh pripomočkov je pokazala, da je materialna zmogljivost pretežne večine šol premajhna, da bi mogla v celoti oz. zadovoljivo izkoristiti že razpoložljiva pomagala. Prednost je imel radio, zelo uporaben je bil magnetofon, film je bil redkost. Diafilm pa je bil najmanj praktičen, se pravi najbolj zahteven za predavatelja, ker je bil najbolj statičen in je moral učitelj prispevati interpretacijo. Sava film, zavod za šolski in poučni film, Ljubljana, prej Prosvetni film, edini uradni slovenski producent šolskih diafilmov, je izdal diafilme z različnih šolskih področij (npr. iz slovenske književnosti). Prvi diafilmi so bili datirani z majem 1960, vendar je zavod začel delati nekaj let prej. Mnoge pomanjkljivosti diafilma so se kasneje rešile z zamenjavo diafilma z diapozitivi, ti so bili bolj obstojni in trpežni za predvajanje. Z razvojem tehnike se je konec tisočletja vse hitro spreminjalo, pojavljati so se začele še videokasete, DVD ... Tudi te pa je kmalu začela nadomeščati digitalna tehnologija.

V SŠM se je znašlo veliko število različnih učnih pripomočkov, ki so jih še nedolgo tega uporabljali v šolah pri pouku, pa jih je razvoj tehnike prerasel in so jih v šolah nadomeščali z novimi, digitalnimi. Konec 90. let 20. st. se je tako v SŠM izoblikovala nova muzejska zbirka avdiovizualnih sredstev, ki je tudi ena najmlajših skupin gradiva v muzeju. V to zbirko spada tudi zbirka stereoskopskih slik, ki pa je starejša (nastala je pred petdesetimi leti). Avdiovizualna zbirka je še

dokaj neurejena, raznovrstnega gradiva je zelo veliko, večina je še neinventarizirana, le popisana je v Wordovih dokumentih. Gradivo prihaja v muzej v glavnem kot dar, posebej skupine avdiovizualnega gradiva, ki so ga uporabljali učitelji kot učni pripomoček pri pouku (največ diapozitivi, diafilmi, filmi, videokasete). Del zbirke – filme – hrani Arhiv Slovenije, ker v našem muzeju nimamo ustreznih razmer za hrambo. Tam so filme pričeli tudi digitalizirati. V muzeju je delno digitalizirana zbirka stereoskopskih slik. Videokasete se počasi presnemavajo na DVD-nosilce (predvsem zaradi boljše obstojnosti in lažjega predvajanja). Gradivo v Slovenskem šolskem muzeju je v glavnem pospravljeno v kovinske predalčnike in omare v sobi 12.

Posamezne enote gradiva te zbirke uporabljamo na stalni in občasni razstavah, uporablja se kot dokumentacija ter v namene popularizacije muzeja in ohranjanja kulturne dediščine šolstva.

A) Po izvoru gradiva razlikujemo:

- gradivo kot učni pripomoček pri pouku;
- gradivo o zgodovini šolstva:
 - a) ustvarjajo ga šole, ustanove in posamezniki;
 - b) lastna produkcija Slovenskega šolskega muzeja.

B) Glede na medij, zbirko delimo v več skupin:

- stereoskopske slike,
- filmi (16 mm, super 8 mm),
- diafilmi,
- diapozitivi,
- gramofonske plošče,
- avdio kasete,
- videokasete,
- CD, DVD.

I.) Zbirka avdiovizualnega gradiva kot učni pripomoček

1. Zbirka stereoskopskih slik

Stereo fotografija in stereoskopija sta v zgodovini fotografije pomembni zaradi novega načina prezentacije fotografske slike, ki jo gledamo skozi stereoskop. Stereoskop je naprava, ki omogoča tridimenzionalno gledanje fotografskih posnetkov. Ti posnetki morajo biti izdelani v stereoskopski tehniki. Stereoskopski posnetek nekega prizora je narejen tako, kot ga vidita levo in desno oko vsako posebej. Zato sta na posamezni fotografiji vedno dva posnetka, ki se zelo malo razlikujeta. Vsak posnetek zase je običajna fotografija brez globine, ki je značilna za prosto opazovanje z očmi. Globinski vtis se ustvari, če oba posnetka skupaj

pogledamo skozi stereoskop, saj konstrukcija leč poskrbi, da se slika, ki jo vidi desno oko, prekrije s sliko, ki jo vidi levo oko.¹⁰

Prvi razmah sta stereo fotografija in stereoskopija doživeli med letoma 1851 in 1870, drugega pa ob koncu 19. stoletja. V 20. stoletju se srečujemo z različnimi poskusi v tej smeri, eden zadnjih je stereo televizija. Preprosta stereoskopska kukala za diapozitive propagirajo še sedaj. Ena prvih stereo predstav je bila v Ljubljani leta 1857, stereomanija se je nato na Slovenskem širila vse v 20. stoletje. Znani fotografi, ki so izdelovali fotografije tudi v obliki stereoskopskih posnetkov, so: Johann Reiner (Celovec), Alois Beer (Celovec), Benedikt Lerggetporer (poklicni fotograf na Bledu).¹¹ Njihove posnetke imamo v naši zbirki.

V navedbah stanja učil v kabinetih v letnih poročilih nekaterih šol (predvsem gimnazij) izvemo, da je imela stereoskopija v šolstvu na Slovenskem pomembno vlogo. Tako je v letnem poročilu iz leta 1906/07 navedeno, da je ljubljanska realka pridobila 30 slik v stereo tehniki fotografa Josipa Rožuna iz Sevnice.¹²

Zbirka stereoskopskih slik v SŠM je ena redkih v Sloveniji in zato tudi tako dragocena. Zbirka šteje kar 737 stereo slik z motivi z vsega sveta (vse so vpisane pod eno inventarno številko 3025) in pet stereoskopov ameriške proizvodnje iz leta 1895 oz. 1902 (eden je razstavljen skupaj s petimi stereoskopskimi slikami na novi stalni razstavi *Šola je zakon!*). Poskenirana je dobra polovica, v sistem Galis pa še niso vnesene. Stereoskopi so bili v uporabi na Klasični gimnaziji v Ljubljani, leta 1970 pa smo jih dobili kot dar v muzej, ko so jih na takrat že OŠ Prežihovega Voranca izločili iz fizikalnega kabineta.¹³

Posamezne slike in informacije o njih so objavljene in citirane v različnih publikacijah.¹⁴

2. Filmi (16 mm, super 8 mm)

Med gradivom druge skupine avdiovizualnega gradiva, glede na medij, je najdragocenejša zbirka *Šolska kinoteka Gimnazije Kranj* – zbirka filmov, ki smo jo dobili leta 2006 v muzej v dar iz Gimnazije Kranj. Obsega 187 kolotov 16 mm filmov s področja biologije, geografije, zgodovine, fizike, tehnike, zdravstva, kemije itd., ki so shranjeni v aluminijastih škatlah. Od teh 187 filmov je 58 nemih filmov, drugi so zvočni. Šolska kinoteka je začela na šoli nastajati leta 1953, filme so naročali iz Beograda, Zagreba (Zora film, Jadran film) in Ljubljane (Sava film). Posamezne filme so posojali tudi osnovnim in srednjim šolam v Kranju. Leta 2008 smo zbirko oddali v hrambo v Arhiv republike Slovenije, ki ima boljše

10 http://194.249.2.203/opt/opt_1/stereoskop.htm (pridobljeno 11. 10. 2022)

11 Povzeto po: Mirko Kambič: *Stereo fotografija, 150 let fotografije na Slovenskem 1839–1919*, Ljubljana 1989, str. 31–32.

12 Jahresbericht des k.k. Staats-Oberrealschule in Laibach, 1906/07, str. 58.

13 Klasična gimnazija v Ljubljani do leta 1958, od takrat dalje je v tej stavbi OŠ Prežihovega Voranca.

14 Trewor Shaw, Alenka Čuk: *Slovene Caves & Karst pictured 1545–1914*. Ljubljana: Založba ZRC, 2012: str. 77, 78, 146, 147.

Šolska kinoteka Gimnazije Kranj (2006, dar, od 2008 v hrambi v Arhivu Slovenije).

razmere za hranjenje. Filme so na gimnaziji uporabljali pri različnih učnih predmetih (biologija, zgodovina, geografija ...).

V to skupino spadajo tudi super 8 mm filmi, ki so jih uporabljali na osnovnih in srednjih šolah. Proizvajala jih je Filmoteka 16 v Zagrebu. Filmi so pridobljeni kot dar z različnih osnovnih in srednjih šol iz vse Slovenije.

3. Diafilmi

Zelo obsežna je tudi zbirka diafilmov, ki so jih učitelji uporabljali pri različnih predmetih na osnovnih in srednjih šolah po letu 1960. Med temi je pomembna obsežna zbirka diafilmov, ki jo je muzeju podaril mag. Mirko Kambič, poznavalec zgodovine slovenske fotografije. Od leta 1962 do upokojitve leta 1984 je bil urednik na oddelku za avdiovizualna učila v Zavodu za šolski film, kasnejšem Sava filmu. Tu si je po zgledih tedanje evropske pedagogike prizadeval za uvajanje pro-

gramov za modernizacijo pouka z rabo didaktičnih pripomočkov, kot so diafilmi, barvni diapozitivi, grafoskopske folije in 8-milimetrski film.

4. Diapozitivi

Obsežna zbirka diapozitivov je pridobljena kot dar z različnih šol iz vse Slovenije. Učitelji so uporabljali diapozitive pri različnih učnih predmetih (pri spoznavanju narave in družbe, slovenskem jeziku, biologiji ...) kot novo didaktično sredstvo konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja.

5. Gramofonske plošče

Gramofonske plošče so učitelji uporabljali predvsem pri glasbeni vzgoji in učenju tujih jezikov. V zbirki imamo kar nekaj primerov plošč, ki so nam jih poklonile različne šole po Sloveniji.

6. Videokasete, audiokasete, CD, DVD

Značilnost teh medijev je, da so se zelo hitro spreminjali. Po letu 1990 so tovrstno gradivo izdajale med drugimi naslednje ustanove: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Založba Mladinska knjiga, Videofon, d. o. o.

II.) Zbirka gradiva o zgodovini šolstva

a) Šole, ustanove in posamezniki

Zgoraj navedeni so ustvarjali svoje avdiovizualne zapise o zgodovini šole, jubilejih šol, posameznih dogodkih na šoli ...

V zbirki so:

- predstavitveni filmi posameznih šol (Poklicna in tehniška elektro šola Ljubljana ...),
- filmi šol ob jubilejih (100 let OŠ Vič ...),
- filmi drugih ustanov in posameznikov (Šole naših babic: izobraževanje deklet v Ljubljani – Arhiv republike Slovenije, 2003 ...) ter dokumentarni posnetki (Matura 1964–68 I. gimnazije Maribor, filmski zapis Boštjana Hladnika o njegovi maturi iz leta 1948).

b) Slovenski šolski muzej – lastna produkcija

Gradivo je nastalo v muzeju kot rezultat raziskovalnega dela in zbiranja ustnih virov, pričevanj o zgodovini šolstva. Med njimi omenjamo dokumentarni film *Od mature do mature* iz leta 1998, ki je nastal ob istoimenski razstavi in v katerem so zbrani intervjuji z nekdanjimi maturanti (od takrat najstarejšega maturanta Leona Štuklja do takrat aktualnega ministra za šolstvo Slavka Gabra) ter najnovejše posneto pričevanje upokojenih učiteljev in profesorjev, ki smo ga uporabili ob občasni razstavi *Učilnica v naravi: šolski vrt včeraj, danes, jutri*.

Povečuje se tudi število zvočnih in slikovnih zapisov pričevanj nekdanjih učiteljev in učencev o šolstvu nekoč (med njimi Ciril Merčun, Marko Račič).

Za popularizacijo in promocijo svojega dela pa je muzej naredil več kratkih filmov:

- *Domača kokoš*: Pouk na vaški šoli okoli leta 1900 (OŠ Stična in Slovenski šolski muzej), 1999;
- predstavitveni film o pedagoškem programu *Učne ure naših babic in dedkov*;
- *Pravljичno število tri*: o delu kustosov v SŠM, 2000.

Med epidemijo covida-19 se je celotna komunikacija z obiskovalci preselila na splet. V ta namen je Slovenski šolski muzej posnel osem krajših predstavitev-nih videofimov o učnih urah, ki si jih lahko obiskovalci ogledajo na YouTube.¹⁵ Na ta način se je približal šolam, ko jim je bil zaradi šolanja od doma onemogočen obisk muzeja.

Viri in literatura

Tiskani viri

SŠM, knjižnica, Letna poročila, Jahresbericht des k.k. Staats-Oberrealschule in Laibach, 1906/07.

Spletni viri

Muzeji in avdiovizualno, E-zbornik (ur. Darja Skrt), Ljubljana: Skupnost muzejev Slovenije, 2016: E-zbornik PDF za objavo(2).pdf (sms-muzeji.si), (pridobljeno 11. 10. 2022)

http://www.ssolski-muzej.si/files/LDN/ldn_fn_ss78om_2021_podpisan.pdf (pridobljeno 11. 10. 2022)

http://194.249.2.203/opt/opt_1/stereoskop.htm (pridobljeno 11. 10. 2022)

Literatura

Kambič, Mirko: *Stereo fotografija, 150 let fotografije na Slovenskem 1839–1919*, Ljubljana 1989.

Pušnik, Mateja: Učne ure na spletu, avdio in videoposnetki (izbor): 1999–2000, *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*, 29, 2020, št. 3.

Ribarič, Mateja: Dokumentacijska zbirka, Zbirke SŠM v zadnjih letih, *Šolska kronika: zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, Ljubljana 1998.

Ribarič, Mateja: *Hiše učenosti na Slovenskem na starih razglednicah*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2006, razstavní katalog 89.

Ribarič, Mateja: Photography, Postcard and Audiovisual Digitized Collections at the Slovenian School Museum, *Challenges for the school museums and history of education in a time of globalization and digitization*, 19th symposium for school museums and history of education collections, 2019, Copenhagen, Denmark (predavanje – tipkopis).

¹⁵ Mateja Pušnik: Učne ure na spletu, avdio in videoposnetki (izbor): 1999–2000, *Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje*, 29, 2020, št. 3, str. 627–628.

- Shaw, Trewor; Čuk, Alenka: *Slovene Caves & Karst pictured 1545–1914*. Ljubljana: Založba ZRC, 2012.
- Spomini na šolo, Šolski dnevi in kar me spominja nanje* (ur. Branko Šuštar), Ljubljana 1997, razstavni katalog 61.
- Velkovich, Ciril; Koželj, Polona: *Šolske stavbe na Slovenskem v objemu stoletja: razstava starih razglednic in novih fotografij stoletnih šolskih stavb*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2016.
- Škrabec, Milan: *Šolstvo na Slovenskem in stare razglednice, Hiše učenosti na Slovenskem na starih razglednicah* (ur. Mateja Ribarič), Ljubljana 2006.

Povzetek

Med pomembnimi nalogami SŠM je opravljanje javne službe, ki vključuje delo z gradivom in predstavljanje dediščine javnosti: zbiranje in dokumentiranje gradiva, ki pride v muzej (evidentiranje, akcesija, inventarizacija), in digitalizacijo gradiva (fotografiranje, skeniranje).

Od leta 2010 predmete vpisujemo v elektronsko inventarno knjigo z računalniškim programom Galis. Pri izboru predmetov za uvrstitev v muzejske zbirke je pomembna zbiralna politika muzeja. Prizadevamo si, da bodo naše zbirke z digitalizacijo čimprej postale dostopne javnosti tudi na spletu (spletna stran SŠM, Museums.SI, Europeana).

Fototeka SŠM obsega tri zbirke: zbirko fotografij, zbirko starih razglednic s šolskimi motivi in avdiovizualno zbirko. Najstarejša po nastanku in najbolj obsežna je zbirka fotografij. Je krajevno, motivno in kronološko raznolika. Šteje skoraj 8000 originalnih in dokumentarnih fotografij ter njihovih reprodukcij, v zadnjem času je vse več digitalnih. Zbirka starih razglednic s šolskimi motivi je ena redkih zbirk s to tematiko na Slovenskem. Nastala je v zadnjih dvajsetih letih in šteje 702 razglednici. Najmlajša zbirka je avdiovizualna, nastajati je začela konec 20. stoletja. Avdiovizualna učna sredstva so se v šolah začela v večjem obsegu uporabljati v šestdesetih letih 20. stoletja. A razvoj tehnike je v zadnjem času tako hiter, da so jih kmalu zamenjali z digitalnimi, ti učni pripomočki pa so našli prostor v muzeju. Glede na medij, zbirko delimo v več skupin: filmi (16 mm, super 8 mm), diafilmi, diapozitivi, gramofonske plošče, avdio kasete, videokasete, CD, DVD. V to zbirko spada tudi zbirka stereoskopskih slik, ki pa je starejša po nastanku in uporabi v šolah. Po izvoru gradiva razlikujemo: gradivo kot učni pripomoček pri pouku in gradivo o zgodovini šolstva (a) ustvarjajo ga šole, ustanove in posamezniki; b) lastna produkcija Slovenskega šolskega muzeja.

Gradivo iz fototeke je namenjeno razstavnemu, raziskovalnemu, pedagoškemu in publicističnemu delu zaposlenih, na voljo pa je tudi številnim zunanjim uporabnikom za študijske in druge namene, saj se na ta način promovirata tako muzej kot tudi naša lastna kulturna dediščina.